

Beveger den seg?

Legenden sier om Galileo at da han ble tvunget til å avsverge sin lære om at jorda beveget seg, føyde til: 'likevel gjør den det'. Selv om det er tvilsomt historisk om han gjorde det, så gjensto faktumet at jorda beveget seg. Vi skal knytte den saken til Bibelforståelse, og se på noen generelle prinsipper for Skriftforståelse.

Den første åpenbare, men likevel viktige ting å si om Bibelen er at den er litteratur. Den består som et bibliotek av bøker (biblia: bøker), noen er historiske bøker (eks. 1.-2.Kongebok, 1.-2.Krønikebok), andre poetiske bøker (eks.

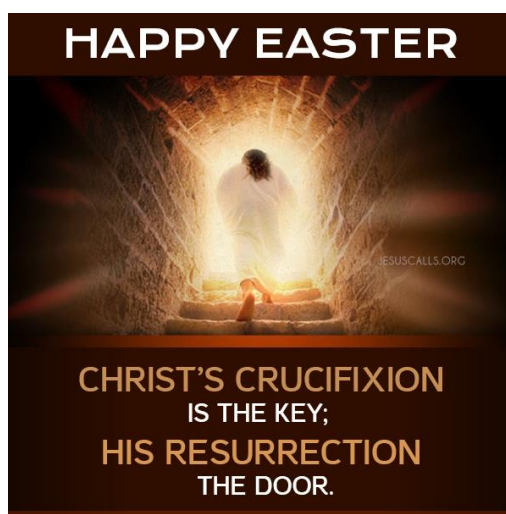
Salmene, Salomos Høysang), noen er visdomslitteratur (eks. Ordspråkene, Forkynneren) andre er brev (eks. Paulus-brevene) etc. Ved å nærme seg litteratur generelt, er første spørsmål hvordan forfatteren ønsket at den skulle forstås. F.eks. ønsker ikke en forfatter av en matematikkbok at den skal vurderes som poesi, eller Shakespeare ønsket ikke at hans verk skulle forstås som eksakt historie osv.

Dernest bør en i første omgang tenke på den naturlige forståelse av en tekst i sin sammenheng, historisk, kulturelt og språklig. Reformatorene understreket dette i sin reaksjon mot en allegorisk (billedlig) fortolkning noen i samtiden benyttet. For å ta et gammelt eks. ble de fire elvene i 1.Mos.2v13-14 for å representere legeme, sjel, bevissthet og ånd. I kontrast til denne metoden valgte reformatorene en metode der de tok ordene i sin naturlige eller vanlige betydning og anvendte vanlige grammatikkregler, altså meningen ut fra aktuell ordlyd i motsetning til overført/billedlig betydning.

Viktigheten av å betrakte den naturlige forståelsen av et avsnitt synes klar når det gjelder basis-sannhetene i Skriften. De grunnleggende ting i kristendommens læresetninger er at de skal forstås i sin opprinnelige betydning. Kristi kors er ikke primært en metafor, og det medførte en bokstavelig død. Oppstandelsen er ikke først og fremst en allegori. Det var en fysisk

Bilde 1 Galilei satte seg opp mot daværende paradigme Fra: <http://en.wikipedia.org/wiki/Italians>

Bilde 2 Korsfestelse og Oppstandelse -Reelle og brukes symbolsk

begivenhet: at et legeme som var dødt, ble levende igjen. Likevel trengs forbehold å tas om at vår naturlige forståelse av et ord ikke nødvendigvis samsvarer med betydningen den gang det ble skrevet. Vi skal også ta tid til noen kommentarer om hvordan vi bruker språket. Noen er opptatt av slikt, mens andre er for opptatt av å bruke språket til å tenke særlig over det. Det kan for det første være mer enn en naturlig betydning av ett ord. F.eks. er det i 1.Mos.1 flere eks. på dette. Ordet 'jorden' ble først brukt om planeten, og så litt senere om det tørre land, til forskjell fra havet. Begge ganger er ordet brukt bokstavelig, men de to meningene er ulike som det framgår av sammenhengen.

Men så forekommer at en bokstavelig forståelse av et ord eller uttrykk ikke vil fungere. For å ta et eks. fra dagligtalen, 'bilen fløy avsted nedover veien.' 'Bilen' og 'veien' er meget bokstavelige, mens 'fløy' er en metafor. Vi er også klar over 'fløy' kan stå for noe meget reelt, og kan uttrykkes annerledes som 'kjørte meget fort'. Om en setning inneholder en metafor, kan den likevel ha en reell mening. Som et bibelsk eks. kan vi se på

Jesu utsagn om seg selv i Joh.10v9: 'Jeg er porten (tidligere oversettelser: døren)'. Det er klart ikke ment å forstås i opprinnelig bokstavelig

betydning, i hvert fall ikke av en dør, som regel laget av tre. Det er ment å forstås billedlig, som *kan* være grunnen til at oversettelsen er endret. Likevel står metaforen for noe reelt: Jesus er en reell port inn i en aktuell, og derfor meget reell erfaring av frelse og evig liv. Vi kan også føye til at grunnen til at vi ikke tar dette uttrykket bokstavelig, har med vår erfaring av verden omkring oss å gjøre. Vi kjenner begrepet dør/port, og vår erfaring av dem hjelper oss å forstå at Jesus bruker en metafor.

Videre er det, som forfatteren C.S.Lewis påpeker, umulig å snakke om forhold utenom våre fysiske sanser, uten å benytte metaforer. Vitenskapsfolk benytter metaforer hele tiden. De snakker om lyspartikler og/eller lysbølger. Men de mener ikke bokstavelig lys som små 'baller' eller bølger, lik de på havet. Likevel beskriver metaforen noe reelt, bokstavelig om du vil, på et høyere nivå. Noen ganger kan faktisk både en bokstavelig og en allegorisk betydning opptre samtidig. Ta f.eks. Kristi himmelfart. I sin bokstavelige betydning, refererer den til en vertikal oppstigning av Jesus opp i skyen, observert av disiplene. Likevel er det en dypere betydning knyttet til begrepet: Kristi

Bilde 3 Eks. på allegori Fra: https://6da6c099832bbc7fe5dd-b1cf9e400bde416ba8b02c6592a8690c.ssl.cf2.rackcdn.com/Ur1JGvs2cV_1428561389508.jpg?rasterSignature=bc5e33c05378de7a73761b3d0c775d2d&theme=Five%20Seven%20Five&imageFilter=false

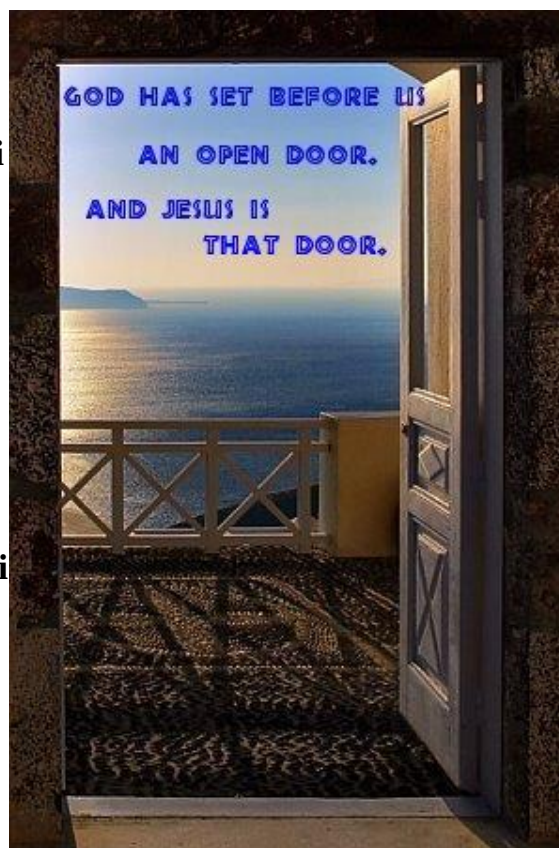
himmelfart er et symbol på Kristi tronstigning, som symboliserer hans universelle autoritet.

Ordet bokstavelig kan altså, der hvor det er flere nivåer av 'bokstavlighet', virke villedende. En bokstavtro tolkning av 'bilen fløy nedover veien', ville innebære at bilen faktisk fløy. Mens en litterær tolkning innebærer at bilen kjørte meget fort. Det at det kan være ulike nivåer av 'bokstavlighet', kan være årsak til uoverensstemmelser og derfor gjøre oss forsiktige med bruken av bokstavelig. F.eks. innebærer uttrykket 'Gud sa' reell kommunikasjon, selv om Gud er ånd, og ikke har et fysisk legeme-dermed aner vi ikke hvordan lyd oppstår, bare hvordan den kan framtre (oversetters merknad): Åp 1v10: "På Herrens dag kom Ånden over meg, og jeg hørte en røst bak meg, mektig som en basun." Ordet 'sa' innebærer noe fysisk forskjellig fra Gud til oss, men de to effektene er tilstrekkelig nær hverandre til at ett og samme ord uttrykker meningen effektivt.

Det kunne sies mer om språkbruk, men vi har fått fram noen poeng. Vi kan bare konkludere med at vi alle benytter metaforer (billedspråk) i vår daglige tale. Livet ville vært mindre fargerikt uten dem. I forhold til Bibelen ville det være dumt om vi i ett rettmessig forsøk på å behandle Bibelen som mer enn en bok, endte opp med å behandle den som mindre enn en bok, ved ikke å tillate den spennvidde av språk som vi er kjent med i vanlige uttrykk fra samtale og lesning. Om en spør på hvilket nivå en tekst skal leses, framgår det ofte av sammenhengen. Vi anlegger først en opprinnelig, naturlig mening, og om ikke det gir noen mening, går vi til neste nivå. Vi har nevnt

uttrykket av Jesus: 'Jeg er døren', og vi kunne tilføye 'Jeg er livets brød'. Det siste kan stå som eks. på et tilfelle hvor betydningen ikke er opplagt. Det kan være at troende i alle aldre, som er fullt overbevist om Skriftens autoritet kommer til ulike tolkninger. Hva skal vi gjøre i slike situasjoner?

Det var det brennende spørsmål på Galileos tid. La oss se om vi kan benytte noe av det vi har sett på, i forhold til det historiske problemet om den bevegelige jord. Vi skal se på hvordan kristne omsider kom til å akseptere denne 'nye' fortolkningen, og sluttet å insistere på en bokstavelig tolkning av

Bilde 4 Jesus brukte også bildespråk Fra: <http://www.allaboutgod.net/group/wisesayingandslogans/forum/topics/1383940:Topic:628611?commentId=1383940%3AComment%3A966512&groupId=1383940%3AGroup%3A61857>

'jordens søyler' (1 Sam 2,8 Han reiser den svake opp av støvet og løfter den fattige fra dyngen. Han lar dem sitte blant stormenn og gir dem en ærefull plass. For jordens søyler hører Herren til, på dem bygde han verden opp; Job 9,6 Han rister jorden ut av lage, jordens søyler skjelver; Sal 75,4 Jorden og alle som bor der, kan vakle, men jeg har gjort jordens søyler faste.")

Dette skjedde ikke over natten, i mange år, om ikke århundrer, var det to motstridende hovedsyn: Tilhengere av en 'fast jord' og tilhengere av en 'bevegelig jord'. Den siste gruppen vokste i antall hele tiden, ikke bare av folk som mente Skriften ikke har autoritet, men av dem som var overbevist at Bibelen var Guds inspirerte ord og som betraktet den som fullverdig autoritet. Disse var enige i kjernepunktene i evangeliet, skapelsen, syndefallet, Jesu inkarnasjon, frelsen, oppstandelsen og Kristi himmelfart. Imidlertid var de uenige om hvorvidt jorda beveget seg eller ikke.

Det kan være grunn til å spørre hva uenigheten skyldtes: Var ulikhetene drevet av et ønske fra tilhengere av 'bevegelig-jord' om å tilpasse seg framskritt i vitenskapen, eller var de resultat av uforsonlighet og anti-vitenskapelighet blant 'fast-jord' fraksjonen. Var det slik at tilhengerne av 'bevegelig jord' nødvendigvis gikk på akkord med Skriftens integritet og autoritet?

Bibelen og Vitenskapen

Det sises ofte at Bibelen ikke er relevant i forhold til vitenskap i det hele. F.eks. foreslo den velkjente paleontologen St. Jay Gould at religion og vitenskap tilhørte atskilte domener eller myndighetsområder. Han mente at vitenskap og religion omhandlet fundamentalt ulike problemområder, og at

harmoni kan opprettholdes om vi holder de to fullstendig atskilt. Dette synet virker tiltrekkende på folk som skyr problemer. Men det er to meget viktige hindringer. I noen tilfeller kan synet at vitenskap og religion er fullstendig atskilte ofte skjule en annen tro: 'Vitenskap omhandler virkeligheten, religion omhandler Gud'. Ingen som er overbevist om sannheten, inspirasjonen og autoriteten til Skriften kan enes i at Gud er utenom virkeligheten.

Virkeligheten og Gud

4 Teoretiske muligheter:

- i) Virkeligheten er en illusjon
- ii) Virkeligheten er selv-skapt
- iii) Virkeligheten er selveksisterende (evig)
- iv) Virkeligheten ble skapt av noe som er selveksisterende

Bilde 5 Virkeligheten skapt av seg selv eller noe utenfor seg selv?

Det er også en annen hindring knyttet til Goulds syn: Vi kan ikke holde Bibel og vitenskap totalt atskilte, fordi de snakker om noen av de samme tingene. Og det er veldig viktige ting: som opprinnelsen til universet og livet. De er fundamentale for både vitenskap og religion. I begynnelsen skapte Gud himmelen og jorden. (1.Mos.1v1) og 'Gud skapte mennesket i sitt bilde' (1.Mos.1v27), er utsagn om den objektive fysiske naturen og status til menneskelige vesener. De har dessuten vidtrekkende implikasjoner for vår forståelse av universet og oss selv.

Posisjonen til denne forfatteren (John C. Lennox) er en vitenskapsmann som tror at Bibelen er Guds Ord. Derfor er han ikke engstelig for å dra vitenskapelige implikasjoner fra Bibelen, om det er aktuelt. Men å si at Skriften har vitenskapelige implikasjoner, innebærer ikke at Bibelen er en vitenskapelig avhandling hvorfra vi kan dedusere Newtons lover, Einsteins likninger eller kjemisk struktur til salt. John Calvin skrev i sin kommentar om 1.Mos: "Ingenting behandles her som ikke er av synlig art. Den som vil lære astronomi eller andre vitenskaper, la ham gå andre steder.(7)

How can you seriously believe that all this is the result of intelligence?

Bilde 6 Informasjon stammer fra intelligens

Faktisk er det en av de fascinerende oppgaver vi oppmuntres til å gjøre i Guds univers: å finne ut mange ting for oss selv. I følge 1.Mos.2 ba Gud mennesket om å sette navn på dyrene, han skulle ikke gjøre det for dem. Det å navngi og kategorisere ting er i kjernen av vitenskap (taxonomi), så det var Gud som ga startskuddet for vitenskap. Av den grunn hadde den kjente vitenskapsmannen J. Clerk-Maxwell ordene fra Sal.111v2 på gravsteinen: "Herrens gjerninger er store, alle som elsker dem, grunner på dem." Gud oppmuntrer oss til å bruke vår forstand (Sal.2v10; Rom.12v3-DNB 78/85)

Vi kan sikkert også enes om at Bibelen ikke bruker avansert, samtidig vitenskapelig språk. Anta f.eks. at Gud hadde som intensjon å forklare opphavet til universet og livet for oss i detaljert vitenskapelig språk. Vitenskap er i stadig endring, forbedrer seg, og står i behov for å korrigeres, selv om vi stoler på at den blir mer og mer nøyaktig. Om den bibelske forklaring var på nivå med f.eks. 22-årundres vitenskap, ville den være uforståelig for samtlige, inkl. nåtidens vitenskapsfolk. Det kunne knapt være Guds intensjon. Han ønsket at hans mening skulle være tilgjengelig for alle. 1.Mos. har et budskap til alle, uansett om de er vitenskapelig-kyndige eller ikke. Slik John Calvin sa

det: "Den hellige Skrift har ingen intensjon om å lære bort astronomi, og han benyttet dagligspråket for å formidle stoff kjent for de enkleste mennesker. Den Hellige Ånd ville heller tale barnlig enn uforståelig til de ydmyke og ulærde." (9)

Augustin (354-430) hadde allerede samme tanke tusen år før Calvin: "Vi leser ikke i evangeliene at Jesus sa jeg vil sende dere talsmannen, som vil lære dere banen til sola og månen, for han ønsket å danne kristne, ikke matematikere." Heller enn vitenskapelig språkbruk benytter Bibelen såkalt fenomenologisk språkbruk: 'Utseendets språkbruk'. Den snakker om at 'sola står opp' og 'går ned', slik alle folk -inkludert vitenskapsfolk snakker. Å si at sola står opp, henfører ikke Bibelen eller en vitenskapsmann til en bestemt modell av solsystemet.

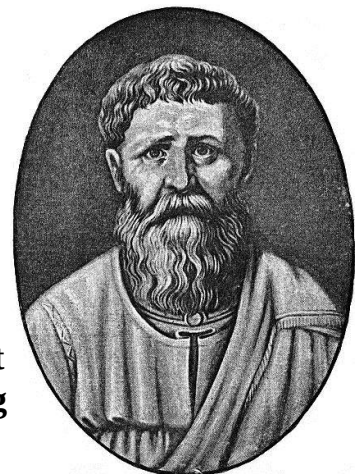

Bilde 7 Calvin påpekte hvorfor Bibelen var skrevet Fra:

http://en.wikipedia.org/wiki/John_Calvin

Når det er sagt, la oss understreke hovedsaken igjen: Bibelen har, selv om den ikke er noen lærebok i vitenskap, sannhet å fortelle om den samme objektive realitet som vitenskap gjør. Spesielt i forhold til naturen om kosmos sin opprinnelse og menneskelig identitet. Vi må dermed prøve å forstå den sannheten. I 'On the literal Meaning of Genesis', tilbød Augustin kristne interessante og verdifulle råd om hvordan forholde seg til vitenskap. Hans råd viser at vår vitenskapelig avanserte æra ikke er den eneste med en oppfattet konflikt mellom vitenskap og Bibel: .."Om en kristen finnes å ta feil på et område som de selv kjenner godt, og hører ham opprettholde sine dumme meninger.., hvordan skal de tro i spørsmål knyttet til oppstandelse fra de døde og evig liv.. når de tror kristne tar feil om fakta de selv har lært av erfaring og fornuft? (11)

Augustin setter fingeren på en av grunnene til at ingen av oss ville opprettholde en bokstavelig fortolkning av 'jordas søyler': vi ønsker ikke å framtre vitenskapelig uforstandige (12), og derved bringe det kristne budskapet i vanry. Augustin mener ikke at kristne ikke skulle være forberedt på latterliggjøring omkring de grunnleggende kristne læresetninger, som Kristi guddommelighet, hans oppstandelse og så videre. Slik latterliggjøring bunner ofte i den falske forestillingen at vitenskap har gjort det umulig å tro på mirakler(13), og har vært tilstede fra kristendommens begynnelse fram til i dag. Augustins poeng er heller, at om mitt syn på

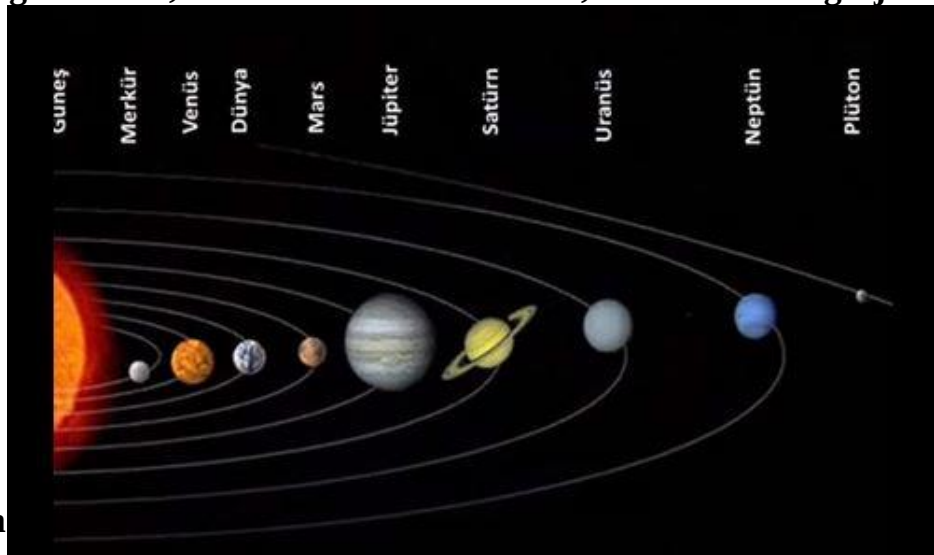

Bilde 8 Kirkefaderen Augustin Fra: http://no.wikipedia.org/wiki/Augustin_av_Hippo

noe som ikke er avgjørende for synet på evangeliet, er i strid med andre kristnes syn og vekker latterliggjørelse, så burde jeg vurdere om jeg har rett.

De fleste av oss ville sikkert være enig i at det er viktig å skille mellom ting som berører kjernesannhetene i evangeliet, og emner som er mindre sentrale, hvor det kan være rom for variasjon. Vi trenger også å trenes i å skjelne mellom hva Skriften faktisk sier og hva vi tror det betyr. Det er Skriften som har avgjørende autoritet, ikke vår forståelse av den. Det er en trist foreteelse om kristne slåss seg i mellom, eller karikerer hverandre, heller enn å engasjere seg i respektfull diskusjon der begge parter kunne lære noe.

I forbindelse med jordas bevegelse, aksepterer vi nå Augustins råd, fordi vi kan se at selv om Bibeltekster kunne forstås som å støtte en fast jord, så er det fornuftige alternative

Bilde 9 Jorda (Dünya) i beboelig sone, med Jupiter som stabiliserende faktor Fra: <https://www.youtube.com/watch?v=mZUHmthLzt0>

fortolkninger av de tekstene som gir mye bedre mening i lys av vår større forståelse av hvordan solsystemet fungerer. Vi kan nå se at 'jordas søyler' er brukt på en billedlig måte. Likevel trengs det å understrekes at metaforene står for realiteter. Gud, skaperen, har bygd noen meget reelle stabiliserende faktorer inn i vårt planetsystem, som garanterer dets eksistens så lenge det er nødvendig for å fullføre hans hensikt. Vitenskapen har vist at jorda er stabil i sin bane over lange tidsperioder. Dette skjer delvis takket være gravitasjonens stabilitet, til nærværet av månen, som stabiliserer jordaksens helning. Dessuten takket være gigant-planeten Jupiter, som hjelper til å holde de andre planetene i samme omløpsplan. Ordet 'grunnfestet' har dermed en videre, men likevel reell, betydning enn 'ubevegelig'.

Vi aksepterer billedlig fortolkning fordi vi kan se at det er en fullt fornuftig og forståelig forståelse av den bibelske teksten. Jorda trenger ikke være i universets sentrum, for å være i sentrum av Guds oppmerksomhet. (Dessuten ville det ikke vært levelige kår der, oversetters merknad). Selv om fortolkningen hviler på vitenskapelig kunnskap, går den ikke på akkord med Skriftens autoritet. Erfaring og vitenskap har hjulpet å avgjøre mellom mulige fortolkninger av Skriften, men Skriften har endelig autoritet.

Den store majoriteten av kristne er lykkelige med en billedlig fortolkning av jordas søyler. De betrakter det ikke som underdanig i forhold til vitenskap å gjøre det, selv om vitenskap har hjulpet å forfine og justere deres fortolkning. I ettertid er det, i hvert fall for krisne, lett å trekke et forsonende slør over fortidens feiltrinn. Jordas bevegelse ble faktisk ikke bevist før i 1725, ved James Bradley konkluderte seg til det ut fra observasjoner om avvik fra stjerna Gamma Draconis. (17) Den vanlige bibelske forståelsen samsvarte med den hos folk flest. Så snart det ble generelt tydelig og akseptert at jorda beveget seg, og at Skriften kunne fortolkes slik uten å gå på kompromiss med dens autoritet eller integritet, så ville det å insistere på at jorda var ubevegelig fast, åpne for rettferdig latterliggjøring, og ville bringe Skriften i vanry.

Hva vi lærer fra Galileo

Galileo-episoden skulle lære oss å være ydmyke nok til å skjelne mellom hva Bibelen sier og vår fortolkning av den. Den bibelske teksten kan være annerledes å forstå enn vi tenker, og vi kan stå i fare for å bruke den til å støtte tanker som den ikke var tiltenkt å gjøre. Bibelen kunne forstås å lære at jorda var ubevegelig, men de måtte ikke forstås på det viset. Galileo mente slik i sin tid, og historien har gitt ham rett.

En annen lærdom som ikke trekkes like ofte fra episoden, er at det var Galileo som trodde på Bibelen, som utviste en bedre vitenskapelig forståelse av universet. Han gjorde det, ikke bare fra motstand mot kirkens folk, men særlig i motstand fra sekulære filosofer som i likhet med kirkens menn, var overbeviste disipler av Aristoteles. Filosofer og vitenskapsfolk i dag har behov for ydmykhet i lys av fakta, selv om disse fakta pekes på av en bibel-troende. Mangel på Gudstro er ikke noen bedre garanti for rett vitenskapelig lære, enn tro på Gud er det. Det som er klart, både angående Galileos tid og vår, er at kritikk av ett regjerende vitenskapelig paradigme er fullt av risiko, uansett hvem som frambringer den.

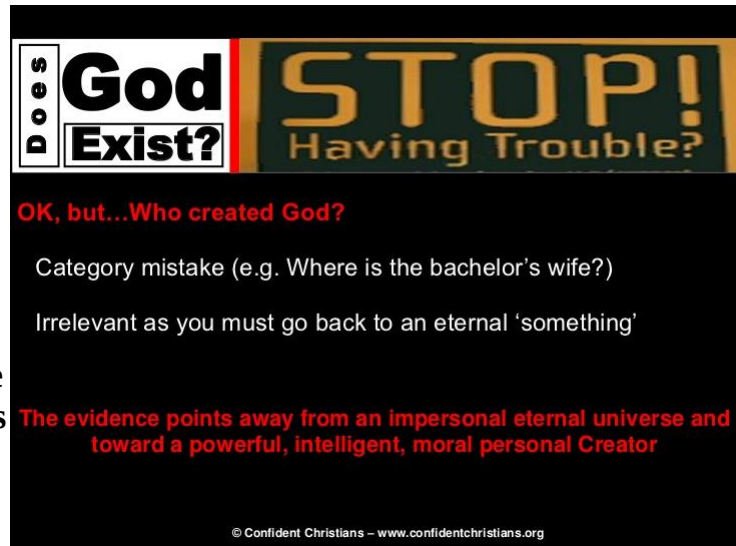
"Inkvisitionen fördömde till sist Galilei och tvingade honom att ta tillbaka sin åsikt. Trots att han dömdes till livslång husarrest, levde han bekvämt i sin villa utanför Florens. Han blev varken torterad eller fängslad utan bara tystad. ...

Bilde 10 Annerledes enn populær-oppfatning Fra:
<http://slideplayer.se/slide/1897389/>

Endelig er det to ytterpunkter som må unngås: Først faren ved å knytte fortolkningen av Skriften for tett opp til dagens vitenskap, slik tilhengerne av 'fast-jord' synet gjorde. Selv i dagens syn med at universet startet med Big-Bang, kan det være en fare for å knytte for sterkt opp mot den. Det kan være mer treffende å snakke om konvergens mellom Bibel og vitenskap i forhold til at universet har en begynnelse. (Opphavsmannen til Big-Bang har begynt å snakke om Big-Bang som en avslutning, i stedet for en begynnelse -oversetterens anmerkning.) Den motsatte faren er å ignorere vitenskap, som kan bringe evangeliet i vanry, slik Augustin advarte mot. Det er også en holdning som

ikke finner støtte i Skriften. I Rom1v20 trekker Paulus kunnskap ut fra det vi kan se av universet. Om vi kan lære ting om Gud som skaper, ut fra det synlige universet, så er det sikkert fordelaktig for oss å bruke vår gudgitte forstand til å finne ut hva disse tingene er. Dermed kan vi relatere Gud allmenne åpenbaring i naturen til hans spesielle åpenbaring i Skriften, for å glede oss over begge. Det var Gud som satte universet i sving, og det ville være meget merkelig om vi ikke hadde noen interesse av det.

Det er ikke alltid lett å finne balansen. Det tok 1700 hundre år å finne den i spørsmålet knyttet til jordas bevegelse. Vi må oppriktig håpe det går å finne den, forhåpentlig raskere, også i andre spørsmål. Vi skal se på ett snart angående skapelsens varighet og jordas alder.

Bilde 11 Bevisene peker i retning en allmektig, intelligent Skaper

Omsatt til .htm-format ved Asbjørn E. Lund